

3. 2. 2015

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Nepřípustnost jednostranného započítávání „nejistých nebo neurčitých“ pohledávek

Nový občanský zákoník vnesl do právní úpravy započítávání jednu celkem zásadní novinku, když z možnosti jednostranného započtení vyloučil pohledávky „nejisté nebo neurčité“. Interpretace této nové právní normy je ovšem značně nesnadná, a to už proto, že pojem „nejisté nebo neurčité pohledávky“ je sám o sobě dosti neurčitý. Jisti si tedy můžeme být pouze tím, že u určité skupiny věřitelů se zvýší právní nejistota ohledně toho, zda jejich pohledávka je či není jednostranně započitatelná. Pro věřitele řádných pohledávek je však nová právní úprava spíše dobrou zprávou.

Mališ Nevrkla Legal
Advokátní kancelář / Attorneys At Law

Ustanovení § 1987 odst. 2 NOZ stanoví lakonicky, že „**pohledávka nejistá nebo neurčitá k započtení způsobilá není**“. Tato formulace samozřejmě hned vyvolává otázku, co konkrétně se rozumí pojmy „pohledávka nejistá“ a „pohledávka neurčitá“, neboť tyto pojmy součástí právního řádu před rekonstrukcí nebyly a nijak je nedefinuje ani nový občanský zákoník. Důvodová zpráva k předmětnému ustanovení uvádí toliko, že „*nově se navrhuje výslovně stanovit, že jednostranně nelze započíst ani pohledávky nejisté nebo neurčité, neboť započtení sleduje odstranění vzájemných pohledávek zúčastněných osob, nikoli vyvolání nejasností a následných sporů*“. Je tedy definován cíl citovaného zákazu, nikoliv však naznačen výklad pro tento zákaz relevantních pojmů.

Ze „standardních úprav“, na které důvodová zpráva v tomto ohledu taktéž odkazuje, má § 1987 odst. 2 NOZ nejbliže k článku III.-6:103 **návrhu společného unijního referenčního rámce (DCFR)**, což je „soft law“ sloužící jako podklad k uvažované kodifikaci evropského soukromého práva. Dle citovaného článku DCFR dlužník nesmí započítat pohledávku „*nezjištěnou co do své existence nebo výše*“ (v angličtině „*unascertained as to its existence or value*“). Na základě této paralely se jako nejpřijatelnější výklad jeví, že „**pohledávka nejistá**“ je pohledávkou, u níž není jisté, že vůbec existuje, zatímco „**pohledávka neurčitá**“ je pohledávkou, u které není známa její přesná výše.

Mezi oběma kategoriemi nemá praktického významu příliš rozlišovat, neboť obě vedou ke stejnému výsledku, tj. k zákazu jejich jednostranného započtení. **Typicky** půjde o pohledávky na náhradu škody či jiné újmy, pohledávky na různé smluvní pokuty či pohledávky z bezdůvodného obohacení, obecně však může však jít o pohledávky z jakéhokoliv jiného právního důvodu, neboť dle okolností lze mít za nejistou či neurčitou jakoukoliv pohledávku.

Je však třeba zdůraznit, že **de iure** každá pohledávka buď objektivně existuje, nebo neexistuje, a pokud existuje, má k danému okamžiku určitou zcela konkrétní výši. Z tohoto pohledu se pojmy jako nejistá či neurčitá pohledávka jeví jako nadbytečné, ne-li kontraproduktivní. Zcela jinou věcí je

ovšem situace **faktická**, tedy do jaké míry jsou existence a výše pohledávky postaveny na jisto v době kompenzačního projevu. To je totiž okamžik, ke kterému je třeba posuzovat způsobilost příslušné pohledávky k započtení. A v tomto ohledu mají oba nově zavedené pojmy své místo.

Ovšem právě **míra jistoty ohledně existence a výše** jednostranně započítávané pohledávky bude asi největším interpretačním problémem, přinášejícím nemalou právní nejistotu zmíněnou v úvodu tohoto článku. Bylo by snadné vyložit § 1987 odst. 2 NOZ „od stolu“ tak, že započítávat lze pouze pohledávky nesporné, šlo by však o výklad ve vztahu k možnosti započítávání příliš restriktivní, navíc přinášející interpretační obtíže zase jiného druhu. Jistě, protikladem pohledávek nejistých a neurčitých jsou pohledávky nesporné, nicméně mezi těmito dvěma protikladnými skupinami pohledávek bude v praxi celá řada pohledávek, které nelze označit za nejisté či neurčité, ale zároveň je strany nečinily mezi sebou nespornými, např. uznáním dluhu ze strany dlužníka vůči věřiteli.

Čímž se dostáváme k problematice výkladu pojmu „**nesporná pohledávka**“ – jde pouze o pohledávku, která byla dlužníkem uznána či přiznána pravomocným rozhodnutím soudu (nespornost v důsledku nějaké právní skutečnosti), nebo i o pohledávku, kterou před kompenzačním úkonem druhá strana nezpochybňovala (nespornost v důsledku dosavadní absence sporu)? Lze jistě namítnout, že absence sporu mohla být pouze důsledkem toho, že jedna strana netušila, že druhá má na příslušnou pohledávku či její existenci zcela jiný právní názor. Navíc *ex post* **lze zpochybňovat jakoukoliv pohledávku**, a to i pohledávku mezi stranami původně skutečně nespornou – ta totiž mohla dle nového tvrzení druhé strany následně zaniknout např. splněním, jiným předchozím započtením, prominutím či narovnáním.

Jak z toho interpretačně ven, když dlužník může buď dle svého subjektivního přesvědčení, nebo čistě jenom účelově zpochybnit existenci či výši jakékoliv pohledávky? Musíme si pomoci nějakým **objektivizujícím pohledem**, za pomoci kterého (i se zohledněním *ex post* se objevivších námitek ze strany dlužníka případně nejisté či neurčité pohledávky) budeme moci posoudit danou situaci k okamžiku kompenzačního projevu. Jestliže v případě § 1987 odst. 2 NOZ právní řád spojuje určitý následek (zde nemožnost započtení) **s existencí pochybností o existenci či výši pohledávky**, lze použít obecné pravidlo pro tyto situace obsažené v § 4 odst. 2 NOZ. Z tohoto ustanovení vyplývá, že činí-li právní řád určitý následek závislým na něčí pochybnosti, má se na mysli pochybnost, jakou si *důvodně* osvojí (pojme) osoba případu znalá při zvážení okolností, které jí musely být v jejím postavení zřejmé. Jinými slovy musí jít o **důvodné pochybnosti osoby případu znalé a vědomé si jeho zřejmých okolností**; nestačí tedy účelově prezentované pochybnosti a námitky proti jednostranně započítávané pohledávce.

Mantinely příliš „protizápočtového“ výkladu

Je dobře, že zde máme určité objektivní kritérium, které je způsobilé „odfiltrovat“ účelové zpochybňování i zjevně nesporných pohledávek, když někteří čeští advokáti v této disciplíně obzvláště vynikají. Je však zřejmé, že i posuzování tohoto objektivního kritéria může být poněkud subjektivizováno osobou soudce, který bude příslušný spor rozhodovat.

V praxi tedy půjde o to, aby si soudci svoji situaci neusnadňovali tím, že budou *důvodnost* zákonem objektivizovaných pochybností o existenci či výši pohledávky posuzovat příliš benevolentně jenom proto, aby si „zbytečně“ nekomplikovali jimi projednávaný spor posuzováním skutkových a právních okolností relevantních pro jednostranně započítanou pohledávku. V tom by jim (kromě vlastního svědomí a soudcovského slibu) měly mimo jiné bránit následující mantinely:

Ústavní právo na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 LZPS): Je třeba si uvědomit, že kompenzační námitka, i když má primárně hmotněprávní povahu, je v soudním řízení součástí **procesní obrany** účastníka. Pokud by některé soudy účelově vykládaly § 1987 odst. 2 NOZ tak, že by nejistou či neurčitou pohledávku spatřovaly prakticky v každé započítávané

1. pohledávce, jenom aby si ušetřily práci, šlo by dle mého přesvědčení o jednoznačný zásah do výše uvedeného ústavního práva. To platí tím spíše, že by tímto svým postupem soudy vlastně z jednoho sporu potenciálně vytvořily spory dva, když ohledně k započtení nepřipuštěné pohledávky by věřitel musel podat samostatnou žalobu (dle procesní situace případně formou vzájemné žaloby, což by nepřijatelnost postupu soudu ještě více zvýraznilo).

Toliko relativní neplatnost příslušného kompenzačního projevu (§ 586 NOZ). V

souvislosti s posuzováním důsledků porušení § 1987 odst. 2 NOZ je na místě připomenout, že nový občanský zákoník jednoznačně preferuje relativní neplatnost právních jednání před jejich neplatností absolutní. Proto právní jednání, které „pouze“ odporuje zákonu, jako je

2. **jednostranné započítávání k tomu nezpůsobilých pohledávek**, podléhá podle § 580 ve spojení s § 586 NOZ toliko **relativní neplatnosti** (aby šlo o neplatnost absolutní ve smyslu § 588 NOZ, muselo by příslušné jednání současně „zjevně narušovat veřejný pořádek“, případně by se toto právní jednání muselo „zjevně“ přičít dobrým mravům).

Vzhledem k tomu, že neplatnost jednostranného zápočtu nejisté či neurčité pohledávky je evidentně stanovena na ochranu zájmu tvrzeného dlužníka této pohledávky (který je současně věřitelem pohledávky, na kterou je započítáváno), **musel by tento dlužník** podle § 586 odst. 2 NOZ **neplatnost takového zápočtu namítnout**, jinak se toto právní jednání považuje **za platné**. Soud tedy nemůže k nemožnosti jednostranného zápočtu nejisté či neurčité pohledávky „aktivně“ přihlížet z úřední povinnosti, ale musí vyčkat, zda tuto neplatnost druhá (typicky žalující) strana namítne. A ta k tomuto kroku nemusí vždy přistoupit – naopak může mít zájem na tom, aby se její spor s protistranou jednou provždy vyřešil, a nemusela se potenciálně vystavovat dalšímu sporu, tentokrát v pozici strany žalované.

Pro úplnost dodávám, že v případě § 1987 odst. 2 NOZ *nejde* o obecnou neurčitost právního jednání ve smyslu § 553 odst. 1 NOZ, k němuž by se k jakožto zdánlivému právnímu jednání podle § 554 NOZ vůbec nepřihlíželo, ale pouze o to, že zda v daném případě jsou pochybnosti o existenci nebo výši započítávané pohledávky.

Na závěr tohoto bodu je vhodné zdůraznit, že námitka neexistence či nižší výše započítávané pohledávky **není totožná** s námitkou neplatnosti provedeného započtení, a soud by si ji proto rozhodně neměl jako námitku neplatnosti započtení bez dalšího vykládat. Zde lze jenom zopakovat, že účastník sporu může mít zájem na tom, aby se jeho právní věc projednala **komplexně**, neboť pro něj může být logicky cennější úspěch ve sporu, kdy je mu nejenom zcela nebo z podstatné části přiznána žalovaná pohledávka, ale v rámci odůvodnění též soudem potvrzeno, že protistranou započítávaná pohledávka nikdy neexistovala, případně existovala v mnohem nižší výši.

Přechodné ustanovení nového občanského zákoníku ohledně závazkových vztahů (§ 3028 odst. 3 NOZ). Podle uvedeného přechodného ustanovení se **právní poměry** v oblasti závazkového práva vzniklé *přede dnem* nabytí účinnosti NOZ, **jakož i práva a povinnosti z**

3. **nich vzniklé**, řídí *dosavadními* právními předpisy, ledaže si strany ujednaly, že se tato jejich práva a povinnosti budou řídit novým občanským zákoníkem. Jinými slovy vychází se ze **zásady kontinuity práva** použitelného na již založené právní poměry, samozřejmě pokud se strany mezi sebou nedohodnou jinak. Jenom doplňuji, že „právní poměr“ je v zásadě totéž co „právní vztah“ před rekonstrukcí, citované přechodné ustanovení se tedy vztahuje na závazkové právní vztahy (poměry) smluvní, kvazismluvní, deliktní a kvazideliktní.

Jaký to má vliv na započítávání pohledávek? Dosti zásadní – půjde-li totiž o pohledávky vzniklé **z právních vztahů (typicky smluv) vzniklých do 31. 12. 2013**, bude se jejich započítávání řídit pouze starým občanským zákoníkem, a zákaz uvedený v § 1987 odst. 2 NOZ se tedy vůbec nepoužije. Důležité je uvědomit si, že tento závěr se **aplikuje i na pohledávky vzniklé po účinnosti nového občanského zákoníku**, pokud vzniknou na základě právních vztahů, klasicky tedy smluv, vzniklých *před* jeho účinností. Z hlediska citovaného přechodného ustanovení je totiž rozhodující datum vzniku příslušného právního poměru, nikoliv datum vzniku pohledávky vzešlé z tohoto právního poměru. Před jakýmikoliv úvahami o tom, zda jednostranně započítávaná pohledávka je či není nejistá nebo neurčitá, je proto třeba provést úvahu, jakým právním vztahem se započítávané pohledávky vlastně řídí.

Závěr

Novým občanským zákoníkem nedávno zavedený zákaz jednostranného započítávání pohledávek „nejistých nebo neurčitých“ přináší na jedné straně interpretační obtíže, na druhou stranu potenciální úlevu těm věřitelům, jejichž dlužníci se řádné úhradě brání účelovými zápočty často vykonstruovaných pohledávek. Interpretační obtíže lze do určité míry odstranit výkladem, že „**pohledávka nejistá**“ je pohledávkou, u níž není jisté, že vůbec existuje, zatímco u „**pohledávky neurčité**“ není známa její přesná výše, přičemž při posuzování oprávněnosti pochybností ohledně existence či výše pohledávky je třeba vycházet z objektivního pohledu ve smyslu § 4 odst. 2 NOZ. Jako mantinel pro příliš „pohodlný“ výklad ze strany soudů v tom smyslu, že při jakýchkoliv pochybnostech nelze jednostranný zápočet připustit, by měl kromě ústavního práva na spravedlivý proces sloužit fakt, že příslušný kompenzační projev je **stížěn pouze relativní neplatností**, tudíž zápočtem „postižený“ věřitel si bude moci sám rozhodnout, zda se této neplatnosti dovolá, nebo zda bude chtít svůj spor nechat soudem posoudit komplexně. V neposlední řadě je třeba zmínit skutečnost, že v návaznosti na přechodná ustanovení NOZ se nový zákaz započítávání nevztahuje na pohledávky z právních (typicky smluvních) vztahů vzniklých za účinnosti starého občanského zákoníku.

MUDr. Mgr. Daniel Mališ, LL.M.,
advokát

[Mališ Nevrkla Legal, advokátní kancelář, s. r. o.](#)

Longin Business Center
Na Rybníčku 1329/5
120 00 Praha 2

Tel.: +420 296 368 350

Fax: +420 296 368 351

e-mail: law.office@mn-legal.eu

Další články:

- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obálkové metody](#)
- [Pohled přes hranice - natáčení pornografických klipů jako důvod výpovědi z nájmu bytu](#)
- [Nařízení EU o umělé inteligenci a jeho dopady na využití jazykových modelů v advokátní praxi](#)
- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Druhá „tlačítková novela“: povinné tlačítko pro odstoupení od smlouvy](#)
- [Souhlas s veřejným užíváním pozemku jako překážka nároku na bezdůvodné obohacení - nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2541/25](#)
- [Kupní smlouva bez přesného určení kupní ceny](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 36.: Doložka o mlčenlivosti](#)
- [Detekce podezřelého obchodu v kontextu hazardních her](#)
- [AI omnibus](#)